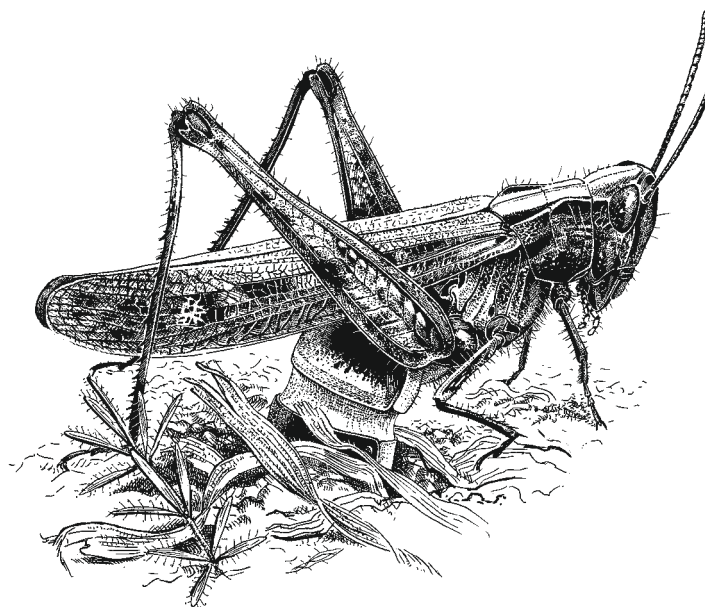

Omocestus rufipes

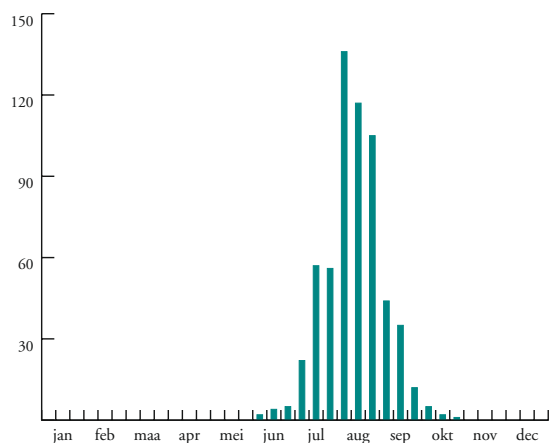
NEGERTJE

Deze fraaie, donkere veldsprinkhaan lijkt zowel in uiterlijk als geluid op het wekkertje. Het negertje onderscheidt zich echter door de donkere tasters met een witte top. De mannetjes zijn bovendien diep zwart, met een rood achterlijfsuiteinde. Het negertje leeft zowel op vochtige heiden, bosranden als in open dennenbos op stuifzand en komt vooral veel voor in Noord-Brabant, Limburg en de Veluwe. Hoewel het voorkomen voornamelijk tot natuureservaten beperkt is, lijkt de soort niet af te nemen.

BESCHRIJVING

Het negertje is een vrij kleine veldsprinkhaan, waarbij het precostaal-lobje aan de voorrand van de voorvleugel ontbreekt en de zijkielen op het halsschild zwak gebogen zijn. Het buigpunt ligt vrij ver naar voren en de witte zoom begint vooraan als een smal streepje dat zich naar achteren verbreedt. De eilegkleppen zijn vrij kort en bezitten geen tand. De voor- en achtervleugel reiken ongeveer tot aan de achterknie, bij het mannetje er soms net voorbij. De grondkleur van de dieren is donkerbruin tot zwart. De bovenzijde van kop, halsschild en voorvleugels is bij het mannetje meestal lichtbruin gekleurd en bij het vrouwtje bruin of groen. De flanken zijn zwart of donkerbruin, waarbij achterdij en -scheen soms roodachtig zijn. De achterknie is meestal donkerder dan de rest van de achterpoot. De lichte delen aan de top van de achterdij en aan de basis van de achterscheen sluiten op elkaar aan als de poot is ingeklapt. In onderaanzicht vallen de witte uiteinden van de kaak- en liptasters tegen de zwartgekleurde kop op. De buik is groen en de achterlijfspunt vrijwel steeds met rode kleur, vooral bij het mannetje.

BIOLOGIE

cyclus

De eieren worden in pakketten van vijf tot zes in de bodem afgezet en komen in het volgend voorjaar uit. De nymfen vervellen dan nog vier maal tot het volwassen stadium (RICHARDS & WALOFF 1954, WALOFF 1950).

De imago's worden vooral aangetroffen van juli tot half september, met enkele vroege waarnemingen vanaf begin juni en enkele late tot eind oktober.

voedsel

O. rufipes is herbivoor, maar er zijn geen details over de voedselkeuze bekend.

vlieg- en verspreidingsvermogen

De mannetjes zijn redelijk goede vliegers, in ieder geval over korte afstanden. Over het vliegvermogen van de vrouwtjes is niets bekend.

zang (cd 32)

De roepzang is een vrij lang aangehouden, snel tikken van 5-10 s. Het lijkt een beetje op een snel tikkende wekker. Het tikken neemt langzaam in geluidsterkte toe, blijft maar kort op maximaal volume klinken en wordt abrupt afgebroken. Van nabij is op de achtergrond van dat tikken een scherp ruisen hoorbaar, met name in het begin van de zang. Deze roepzang wordt onregelmatig herhaald, niet veel vaker dan eens per 15 s. Het vrouwtje kan antwoorden op de roep van een mannetje. Rivaliseergeluid en baltsang wijken niet sterk af van de roepzang. Deze soort zingt voor zover bekend alleen overdag.

De zang is vooral te verwarren met de roepzang van *O. viridulus*, die echter langer aangehouden wordt en luider is.

DETERMINATIE

De soort is, vanwege het opvallende uiterlijk, nauwelijks te verwarren met andere inheemse soorten. Alleen het onderscheid met donker gekleurde individuen van *O. viridulus*

eileggend vrouwtje

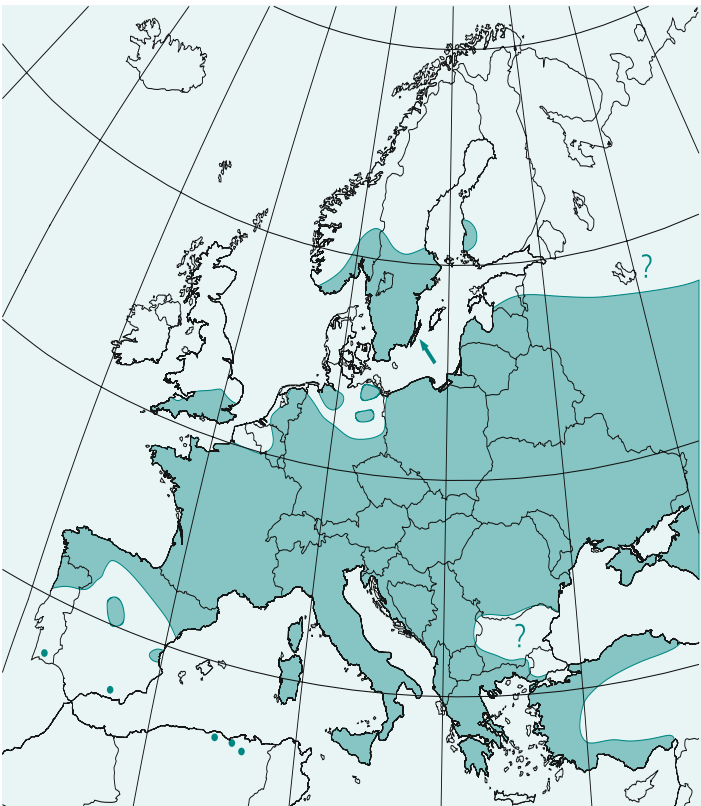
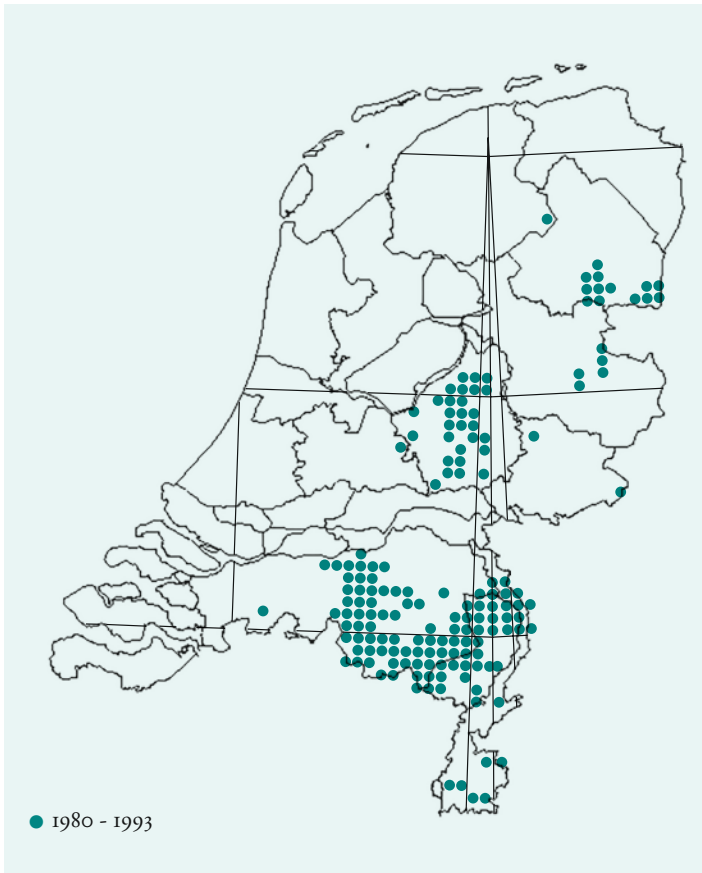
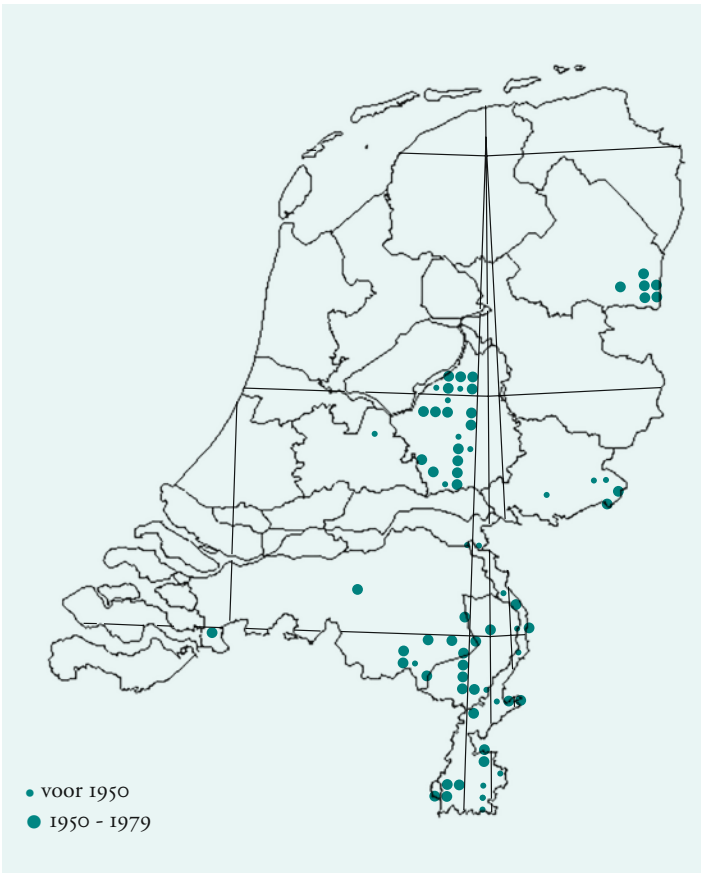
maten in mm

♂	11,0-15,0
♀	13,0-20,0
voorvleugel ♂	10,0-12,5
voorvleugel ♀	13,5-16,0

stridulatielandjes

♂	117 (98-127)
♀	111 (96-120)

Fenologie imago's
6 juni-26 oktober

Negertje - *Omocestus rufipes*

	voor 1980 vrij algemeen	1980-1993 vrij algemeen
bfk	6	6
atlasblokken	72	160
km hokken		496
observaties	155	649
Trend	stabiel	
Rode Lijst	3 thans niet bedreigd	

wil nog wel eens problemen opleveren (zie bij *O. viridulus*). Mannetjes uit de *Chorthippus biguttulus*-groep hebben ook vaak een rode achterlijfspunt en deze worden bij oppervlakkige beschouwing nog wel eens voor *O. rufipes* aangezien. Indien de vorm van de zijkielen, witte uiteinden van de tasters en aan- of afwezigheid van het precostaal-lobje hier geen zekerheid bieden, is het raadzaam om dieren te verzamelen en door een expert te laten determineren.

AREEAL

O. rufipes heeft een groot verspreidingsgebied dat reikt van West-Europa en een enkele vindplaats in Noord-Afrika tot in Kazachstan en het zuidelijke deel van Siberië. In Europa komt de soort voor tussen 35° en 60° noorderbreedte. In Niedersachsen komt *O. rufipes* lokaal voor in hoogveen-gebieden, o.a. direct over de grens met Drenthe, en in de Lüneburger Heide. In Nordrhein-Westfalen is de soort zeldzaam en vooral bekend uit het aan Nederland grenzende deel van het Rijnland en de Eifel. In België is de soort verbreid in de oostelijke helft van het land.

VOORKOMEN IN NEDERLAND

voor 1980

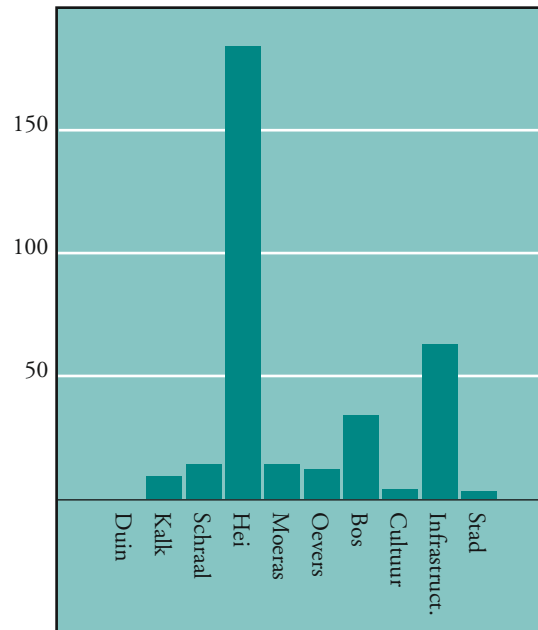
O. rufipes werd voor het eerst voor Nederland vermeld door Folmer (1900). De belangrijkste populaties van deze soort werden voor 1980 aangetroffen rondom het Amsterdamse Veld (Drenthe), op de Veluwe, in de Achterhoek, verspreid in Limburg en in zuidoostelijk Noord-Brabant. De melding uit Zeeland (Valkenisse, 15.vi.1960, ZMAN) is niet opgenomen, omdat deze, evenals andere vondsten van die plaats en datum, vrijwel zeker een etiketteringsfout betreft (zie blz. 82).

vanaf 1980

O. rufipes wordt vrij veel gevonden in het midden van Noord-Brabant, de Peelstreek en de heideterreinen in de Maasvallei in Midden- en Noord-Limburg. Verder komt de soort relatief veel voor in Zuidoost-Drenthe en op de Veluwe, waar het aantal populaties afneemt van het noorden naar het zuiden. Verder zijn verspreide vindplaatsen bekend in Friesland (Fochteloo), het veengebied tussen Salland en Twente, de Gelderse Vallei (met één lokatie in Utrecht: Achterveld) en de Achterhoek (Gorsselse Hei, Willinks Weust bij Winterswijk). In Zuid-Limburg is *O. rufipes* vrijwel verdwenen en werd recent alleen nog gevonden op de Bemelerberg, Brunssummerheide en een tweetal (voormalige) spoordijken bij Bemelen en Cartils-Wijlre. Een aantal onbevestigde meldingen uit Noord-Limburg is wegens onzekerheid van de determinatie niet opgenomen. Het gepresenteerde verspreidingsbeeld is waarschijnlijk vrij volledig, omdat de soort gemakkelijk op geluid te inventariseren is. In gebieden waar *O. viridulus* veel voorkomt is *O. rufipes* mogelijk hier en daar over het hoofd gezien, vanwege het er op lijkende geluid.

biotopen ★

O. rufipes is vrijwel uitsluitend bekend uit natuureservaten. In het zuiden van het land, vooral in de Peelstreek en zuidelijk Noord-Brabant, komt de soort veel voor op vochtige heiden. Andere biotopen zijn bermen en bosranden, vaak op

drogere grond. Op de Veluwe bevinden de populaties zich meer in hogere vegetatie op droge heideterreinen, kapvlakten en in licht naaldbos, maar ook wel in vochtige heiden. In Twente en Drenthe leeft het negertje vooral op hoogveenresten, in vochtige heidevegetaties. Op de kalkgraslanden wordt de soort aangetroffen op warme en droge plaatsen. In Midden-Europa is *O. rufipes* vaak extreem xerothermofiel en komt vooral op rotsige plekken voor, samen met bijvoorbeeld *Psophus stridulus* en *Platycleis albopunctata* (BELLMANN 1985). In veel gevallen lijkt de soort een grotere voorkeur te hebben voor hogere, ijlere vegetaties dan *O. viridulus*. Voor het overige is het moeilijk aan te geven aan welke voorwaarden de biotoop van deze soort moet voldoen.

Begeleidende soorten

In vochtige heidevelden komt de soort vaak samen voor met *Stethophyma grossum*, *Metrioptera brachyptera*, *Conocephalus dorsalis*, *Chorthippus parallelus* en *C. brunneus*. Op de drogere terreinen kan *O. rufipes* met soorten als *Chorthippus mollis*, *C. biguttulus*, *C. brunneus* en *Myrmeleotettix maculatus* worden aangetroffen.

BESCHERMING

De soort lijkt niet sterk achteruitgegaan, maar gezien de vrij strenge biotoopeisen is het mogelijk dat zich op termijn wel een duidelijke afname manifesteert. In de Achterhoek en Zuid-Limburg is de soort al wel van veel plaatsen verdwenen. Speciale beschermingsmaatregelen zijn nog niet van toepassing.

INVENTARISATIE

Het geluid van *O. rufipes* is goed herkenbaar, hoewel verwisseling met *O. viridulus* mogelijk is. Bij hoge dichtheden van *O. viridulus* is het soms moeilijk om te ontdekken of er exemplaren van *O. rufipes* tussen zitten. Het kan dan nuttig zijn om uit te kijken naar scherp rood-zwart getekende mannetjes. Nieuwe vindplaatsen dienen bij voorkeur door bewijsexemplaren gedocumenteerd te worden.

★ plaat 13:7, 14:5

draagwijdte geluid

menselijk oor: 10-15 m
 bat-detector: geen ervaring
 instelling: 20-25 kHz

BESCHRIJVING GELUID**roepzang** (cd 32: 0.00-0.29)

De roepzang is een snel tikkend echeme van 5-10 s. Het tikken neemt langzaam in geluidsterkte toe, blijft maar kort op maximaal volume klinken en wordt abrupt afgebroken. Van nabij is hoorbaar dat met name in de eerste helft van de zang op de achtergrond van dat tikken een scherp ruisen klinkt. Deze roepzang wordt onregelmatig herhaald, niet veel vaker dan eens per 15 s. Het echeme bestaat uit vele tikkende syllaben die met een tempo van 13-23 syllaben per s worden voortgebracht. De poten bewegen synchroon, waarbij de opgaande beweging het ruisen en de neergaande beweging het vrijwel aansluitende tikken veroorzaakt. Het interval tussen syllaben is meestal vrij groot (8-18 ms) en neemt veelal in de loop van het echeme toe (GREIN 1984, RAGGE 1986, BO).

Het vrouwtje kan antwoorden op de roep van een mannetje; het klinkt zachter dan de roep van het mannetje en is gemiddeld iets meer dan 3 s lang (JACOBS 1953).

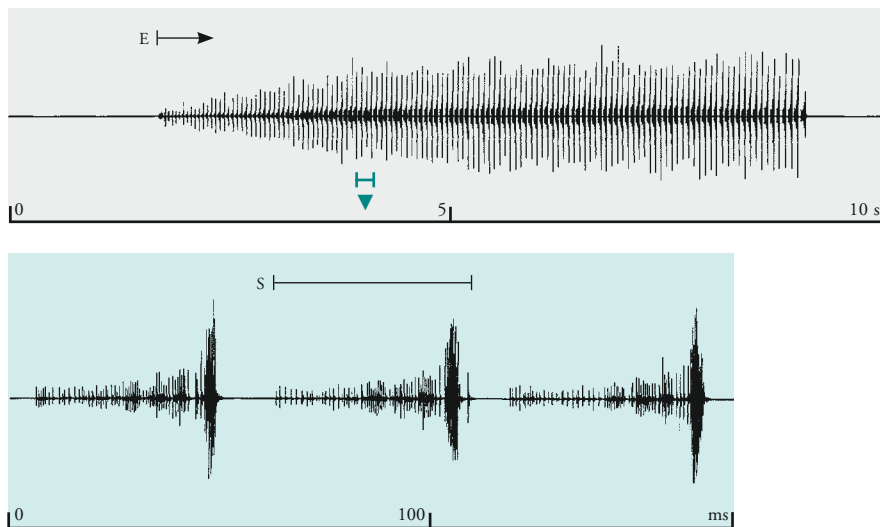
In vergelijking met de roepzang van *Omocestus viridulus* is de roepzang korter en zachter. Verder is het achtergrondruisen meestal alleen in de eerste helft van het echeme vrij sterk en zijn de intervallen tussen de syllaben groter. Het laatste deel van een echeme van *O. rufipes* klinkt daarom relatief 'droog' tikkend.

rivaliseergeluid (cd 32: 0.32-0.47)

In elkaars nabijheid zittende mannetjes roepen elkaar afwisselend toe met fellere, 1-2 s lange echemes, waarvan de eerste syllaben al luid zijn. Hoe dichter de dieren bij elkaar zitten, hoe korter de echemes. Korte gevechten tussen mannetjes komen voor (FABER 1953, JACOBS 1953).

oscillogram

Omocestus rufipes

baltszang (cd 32: 0.50-1.16)

Bij het baltsen wordt een (10-40 s) lang echeme voortgebracht, dat zachter is dan de roepzang, maar hetzelfde tempo heeft. Dit echeme wordt een aantal malen herhaald met korte tussenpozen van 10-15 s. Het ruisen in de achtergrond van het tikken klinkt hier tot het einde van het echeme door. Daarna kan een geheel ander, zacht echeme van 5-10 s op het lange echeme aansluiten, waarbij de achterpoten afwisselend enkele syllaben produceren met een tempo van 10-15 syllaben per s. Vlak voor het bespringen van het vrouwtje klinken enkele luide syllaben ('swiet') en een echeme van enkele 'di'-syllaben. Bij het nalopen van een vrouwtje produceert het mannetje soms korte, schrille echemes met weinig syllaben (FABER 1953, JACOBS 1953, RAGGE 1986, BO).

overige geluiden

Bij storing zijn voor beide seksen korte scherpe tikken bij het scheenschoppen beschreven (JACOBS 1953).

frequenties

Een breed spectrum aan frequenties: 6-14 kHz. Ultrasonische frequenties zijn vermoedelijk van minder belang.

SUMMARY

The Woodland Grasshopper is only common in a few areas in the south, on the Veluwe area and the southern part of Drenthe, elsewhere it is extremely local or absent. It is almost confined to nature reserves, where it inhabits wet heathland, peat-moor, open patches in forest, but in the Veluwe also rather dry heathland, wood-cuttings and open coniferous forest. The species seems to be vicariant in distribution and habitat with *O. viridulus*.